

*Maandblad der Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
gevestigd te Amsterdam.*

De das in Nederland

Aantekeningen door M. P. Oosterkamp, naar aanleiding van de
inleiding op het natuurbeschermingsweekend op 28-29 april j.l.,
door Dr. A. van Wijngaarden.

De das.

Foto: v. d. Heus. Foto-archief R.I.V.O.N.

De das behoort momenteel in Nederland tot de zeldzame zoogdieren. Het voorkomen is nog slechts tot enkele gebieden beperkt.

Om inzicht te krijgen in de vroegere verspreiding over ons land werd in 1958-'59 door het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (R.I.V.O.N.) een onderzoek ingesteld. Teneinde tevens te kunnen beoordelen of bijzondere beschermende maatregelen nodig zijn, werd getracht ook van het huidige aantal en de huidige verspreiding een overzicht te verkrijgen. Ten behoeve van eventuele maatregelen ter bescherming en voor het beheer van reservaten werden zoveel mogelijk gegevens verzameld over de leefwijze van de das.

Uit literatuuronderzoek, door verzamelen van plaatsnamen met „das” erin, enquêtes, veldonderzoek en gegevens over voorkomen juist over onze landsgrenzen, kon een overzicht over de aanwezigheid van de das in vroeger jaren verkregen worden.

In Groningen, Friesland en Drenthe kwam hij slechts sporadisch voor. In Overijssel en Gelderland bewoonde de das gebieden langs de Overijsselse Vecht, langs de beken in Twenthe en de Achterhoek, langs de Oude

IJssel, de Gelderse IJssel en de Rijn. Dit laatste gebied had een uitloper langs de zuidkant van de Utrechtse Heuvelrug, eindigende in enkele plaatsen in het Gooi. Verder kwam de das in Utrecht en Noord-Holland niet voor. In de provincies Zuid-Holland en Zeeland heeft de das, voor zover is na te gaan, nooit geleefd. In Gelderland was ook nog een belangrijke bevolking in het Land van Maas en Waal. Dit territorium sloot aan bij een zone langs de Maas in Brabant en Limburg, welke een zeer dichte populatie gehad heeft. In Noord-Brabant was er ook nog een gebied in het uiterste zuid-westen. De dichtste populatie telde Zuid-Limburg. Hier moet in iedere heg, holle weg of ieder hellingbos wel een dassenpaar geleefd hebben.

Als we deze gebieden eens nader bekijken, dan blijken ze vrijwel alle in langgerekte zones in de omgeving van rivieren en beken te liggen. Het gebied in Zuid-Limburg blijkt in zijn geheel bewoond te worden.

Verdere studie bracht aan het licht, dat de das alleen leeft in gebieden waar zich een overgang van hoog naar laag bevindt en waar in het lage terrein voedselrijke graslanden en bossen aanwezig zijn en in heuvelachtige gebieden, waar ook deze graslanden en bossen voorkomen, maar door de grondsoort niet aan een lage ligging gebonden zijn.

Deze woonplaatsen nu, hangen geheel samen met de leefwijze van de das. De das leeft namelijk in zelf gegraven „burchten”. Hij graaft pijpen van 30-60 cm doorsnede, die schuin de grond ingaan. Om de pijpen werpt hij de uitgegraven grond. In de loop van enige jaren wordt zoveel grond uitgegraven, dat zich bij de pijp „stortbergen” kunnen vormen van wel 25 m³. Deze stortbergen en het onderaardse gangenstelsel vormen de dassenburchten. Zo'n burcht kan een oppervlakte beslaan van enige tientallen vierkante meters. Het aantal pijpen bedraagt een tiental. Er is een burcht gevonden van meer dan 1 ha en met meer dan honderd pijpen, waarvan echter maar een klein deel belopen werd.

Hoe ontstaat nu zo'n burcht? Waarschijnlijk begint het met een vluchtpijp, welke door de das zelf gegraven wordt of een in beslag genomen en verwijde konijnenpijp is. Zo'n vluchtpijp wordt slechts zo nu en dan gebruikt. Nadat zo'n pijp enkele jaren lang verder uitgediept is, wordt er een nestkamer — een „ketel” — aan toegevoegd. Meestal gebeurt dit door het wijfje, dat hier dan in de winter woont en er jongen krijgt. In de loop van de jaren worden er steeds nieuwe pijpen en ketels gegraven en de burcht zodoende steeds uitgebreid. Oude gedeelten worden tijdelijk verlaten, om na verloop van tijd weer eens opgeknapt te worden. De das zit echt niet stil. Het meeste graafwerk verricht hij echter in de herfst. Midden in de zomer leeft de das meestal in een eenvoudige zomerburcht, bestaande uit een pijp van enkele meters met een nestkamer aan het eind. Deze zomerburchten liggen veelal in graanvelden.

Over het leven van de das in de burcht is weinig bekend. De nestkamer is belegd met grote hoeveelheden droog gras, mos, dorre bladeren en varens. Vochtig nestmateriaal wordt soms naar buiten gebracht en nadat het gedroogd is weer naar binnen gesleept!

De woonruimte in de burcht wordt vaak gedeeld met vossen of konijnen. Over het aantal dassen per burcht bestaat nog geen zekerheid. Waarschijnlijk is dat één familie (met drie à vier jongen). De grote burchten kunnen echter meer dan één familie herbergen.

Dassesporen in de sneeuw.

Foto: A. v. Wijngaarden. Foto-archief R.I.V.O.N.

Vrijwel alle burchten zijn gelegen op een helling: heuvels, rivierduinen, randen van rivierterrassen, kanten van holle wegen, verlaten zandgroeven, enz. Hierdoor kunnen de dassen hun holen zowel diep onder de grond als voldoende ver boven het grondwater maken. Bovendien loopt er minder regenwater in en kan de uitgegraven grond gemakkelijk worden weggevoerd.

De burcht wordt het liefst gebouwd in dicht struikgewas. Als dit struikgewas uitgroeit tot opgaand bos met weinig ondergroei of wordt gekapt, verdwijnt de das. Dat de dassen door hun graafwerk zelf de struikbegroeiing van hun burcht zouden vernielen, blijkt niet juist te zijn.

De stortbergen zijn van boven meestal vlak en enigszins aangestampt. Vanaf dit „pleintje” lopen een of meer duidelijke paadjes — de „wissels” — het bos in, o.a. naar de mestputjes. Dassen hebben namelijk de gewoonte om op een bepaalde plaats, meestal dicht bij de burcht en dicht bij elkaar, kleine kuultjes te graven en daarin hun faeces te deponeren. Soms wordt zo’n mestputje na gebruik dicht gekrabd.

Andere wissels lopen naar zijn voedselgebied. Dit voedsel bestaat voor-

namelijk uit wormen, insecten, jonge konijnen en fruit, bessen, noten, eikels en gras. Een enkele maal vergrijpt hij zich ook wel eens aan kippen. Maar verhalen over ware slachtingen in kippenrennen zijn vaak ten onrechte aan de das toegeschreven of behoren — in bijzondere omstandigheden aangericht — tot de zeer hoge uitzonderingen.

Waar komen de dassen nu nog in Nederland voor? In Groningen, Drenthe en Overijssel elk nog op één plaats. In hun vroegere verspreidingsgebied in Friesland, Utrecht en het Gooi komen ze niet meer voor. In Gelderland zijn nog enige populaties in het Montferland, het Land van Maas en Waal en het Rijk van Nijmegen. Verder is er nog een enkele plaats overgebleven in het uiterste zuid-westen van Noord-Brabant. Langs de Maas op de grens van Noord-Brabant en Limburg en in Midden-Limburg heeft hij zich wat beter kunnen handhaven. Zijn belangrijkste areaal ligt nog steeds in Zuid-Limburg.

Hoe groot het aantal dassen in vroeger jaren is geweest is niet na te gaan of te schatten. Momenteel kan het aantal over het gehele land op 200 tot 300 paren geschat worden. Dat echter een zeer sterke afname heeft plaats gevonden mag wel aangenomen worden.

Als oorzaken van deze afname kunnen worden genoemd:

1. het verloren gaan van woon- en voedselplaatsen door zandafgravingen, bebouwing met zomerhuisjes, wegaanleg, waterstaatswerken en ontgrondingen in de uiterwaarden;
2. het belopen van de burchten door mensen (vaak recreanten) en honden;
3. het ten offer vallen van de das als verkeersslachtoffer;
4. de uitroeijing door hen die menen dat de das schade doet aan de landbouw;
5. sterfte door het eten van met insecticiden gedode insecten;
6. rooien van struikgewas en hakhoutbossen of omzetten in opgaand bos;
7. het afgeven van afschotvergunningen;
8. het vangen van vossen ter verkrijging van de vossenpremie, vernielt — daar das en vos dikwijls samen wonen — ook vaak de dassenburcht;
9. het vangen van dassen door de „dassenclubs” in Zuid-Limburg. Deze dassen worden gebruikt voor gevechten met honden, voor de consumptie en voor het dassenvet of ook wel gevangen als sport op zichzelf;
10. het onvolledig nakomen van de jachtwet, die de das als pelswild beschermt.

Uit het bovenstaande blijkt wel dat maatregelen tot bescherming van de das ten zeerste geboden zijn.

Eén van de eerste maatregelen is wel het strikt handhaven van de wet. Veel voorlichting onder de handhavers van de jachtwet over de ware aard van de das is nodig. Maar dat kost veel tijd.

Ook het overplaatsen van dieren van bedreigde plaatsen naar kleine, moeilijk in stand gehouden populaties of beschermde gebieden is mogelijk. Het beste is nog het stichten van reservaten van voldoende omvang. Gelukkig zijn er reeds enkele staatsreservaten. Laten we hopen — en voor zover mogelijk medewerken — dat nog meer reservaten worden aangekocht, zodat dat interessante zoogdier — de das — voor ons land behouden blijft.